

Sygn. akt IV Ca 2279/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 maja 2017 r.

Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie IV Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący SSO Anna Wrembel-Woźniak

Sędziowie SO Mariusz Jabłoński

SR del. Michał Marcysiak (spr.)

Protokolant protokolant sądowy Magdalena Wierzchowska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 26 maja 2017 r. w Warszawie

sprawy z powództwa B. S.

przeciwko M. F., M. K. i G. F.

przy udziale interwenienta ubocznego (...) W.

o eksmisję

na skutek apelacji pozwanych

od wyroku Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi-Południe w Warszawie

z dnia 27 czerwca 2016 r., sygn. akt I C 1079/15

1. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie II. w ten sposób, że ustala iż pozwanej M. K. przysługuje uprawnienie do otrzymania lokalu socjalnego i wstrzymuje wykonanie zaskarżonego wyroku w punkcie I. do czasu złożenia przez (...) W. pozwanej M. K. oferty zawarcia umowy najmu lokalu socjalnego;
2. oddala apelację w pozostałym zakresie;
3. znosi wzajemnie między stronami koszty procesu w instancji odwoławczej.

Mariusz Jabłoński Anna Wrembel-Woźniak Michał Marcysiak

Sygn. akt IV Ca 2279/16

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 27 czerwca 2016 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi – Południe w Warszawie nakazał M. K., aby opuściła i opróżniła lokal mieszkalny nr (...), położony w W. przy ul. (...) i wydała go w stanie wolnym na rzecz powódki B. S. (punkt I), ustalił, że M. K. nie przysługuje prawo do lokalu socjalnego (punkt II), odrzucił pozew w stosunku do G. F. i M. F. oraz zasądził od M. K. na rzecz B. S. kwotę 320 zł (punkt III) tytułem zwrotu kosztów procesu.

Sąd Rejonowy ustalił, że lokal nr (...) położony w W. przy ul. (...) wchodził w skład spadku po J. N., który stosownie do postanowienia Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi – Południe w Warszawie z dnia 23 czerwca 2008 r. sygn.

akt I Ns 1151/07, nabyli w częściach równych: syn J. F., córka B. S. oraz wnuczka V. F.. Pozwana M. K. pozostawała z J. F. w związku partnerskim, z którego urodziły się pozwane G. F. i M. F.. Wszystkie trzy pozwane w 2008 r. zamieszkały w przedmiotowym lokalu. W dniu 25 stycznia 2009 r. zmarł J. F., a spadek po nim nabyły, w częściach równych, jego córki: G. F. oraz M. F., co zostało stwierdzone postanowieniem Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi – Południe w Warszawie z dnia 18 lipca 2012 r. sygn. akt I Ns 200/10. Postanowieniem z dnia 24 października 2014 r., wydanym w sprawie sygn. akt I Ns 451/13 z wniosku B. S. o dział spadku po J. N., prawo własności lokalu nr (...) położonego w W. przy ul. (...) zostało przyznane na wyłączną własność B. S., od której zasądzono spłaty, m.in. na rzecz G. F. i M. F. w kwocie po 51497,34 zł. Jednocześnie, w pkt 5 tego postanowienia, nakazano G. F. i M. F. wydanie przedmiotowego lokalu B. S. w terminie 2 miesięcy od dnia uprawomocnienia się orzeczenia. Postanowienie to stało się prawomocne z dniem 4 grudnia 2014 r. W postępowaniu egzekucyjnym toczącym się przeciwko G. F. i M. F., z wniosku wierzyciela M. P., komornik sądowy dokonał zajęcia wierzytelności przysługującej małoletnim dłużniczkom w stosunku do B. S. z tytułu spłaty zasądzonej postanowieniem Sądu z dnia 24 października 2014 r. W związku z powyższym B. S. dokonała zasądzonych od niej spłat bezpośrednio komornikowi. Sąd Rejonowy ustalił również, że M. K. ma obecnie 35 lat i wykształcenie średnie. Wcześniej pracowała jako kucharz, kasjerka lub sprzedawczyni (m.in. w saloniku kosmetycznym). Nie posiada majątku ani oszczędności. Pracę straciła na skutek redukcji etatów w kwietniu 2015r. i decyzją Prezydenta (...) W. z dnia 5 maja 2015 r. została uznana za osobę bezrobotną z dniem 5 maja 2015 r. Obecnie nie otrzymuje już zasiłku dla bezrobotnych; wszystkie trzy pozwane utrzymują się z zasiłku przyznanego małoletnim w łącznej kwocie 520 zł oraz z pomocy rodziny. Małoletnie G. F. i M. F. mają odpowiednio: 11 i 10 lat. Mieszkają wraz z matką w przedmiotowym lokalu. Nie posiadają żadnego majątku ani oszczędności (k. 64v.).

Powyższy stan faktyczny Sąd Rejonowy ustalił na podstawie dokumentów prywatnych i urzędowych oraz zeznań powódki i pozwanej M. K..

W świetle powyższych ustaleń Sąd Rejonowy odrzucił pozew w stosunku do małoletnich pozwanych: G. F. i M. F., albowiem w punkcie 5. przywołanego wyżej postanowienia Sądu z dnia 24 października 2014 r. roszczenie B. S. o nakazanie G. F. i M. F. opuszczenia przedmiotowego lokalu zostało już prawomocnie rozstrzygnięte. W związku z tym Sąd uznał, że pozew w stosunku do tych pozwanych podlega odrzuceniu na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. Z kolei w odniesieniu do pozwanej M. K. Sąd uwzględnił powództwo w oparciu o art. 222 § 1 k.c., skoro powódka na skutek prawomocnego postanowienia o dziale spadku stała się wyłączną właścicielką przedmiotowego lokalu, zaś pozwanej nie przysługuje żaden tytuł prawny do lokalu, który byłby skuteczny wobec powódki. Ponadto pozwana uznała powództwo.

Na podstawie art. 14 ust. 3 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego, Sąd orzekł, że pozwanej M. K. nie przysługuje uprawnienie do lokalu socjalnego, mimo tego, że posiada ona status osoby bezrobotnej. W oparciu o wyniki postępowania dowodowego Sąd stwierdził, że pozwana jest osobą młodą, zdrową, w pełni sił i nie zachodzą żadne obiektywne przesłanki uniemożliwiające jej podjęcie pracy zarobkowej – przynajmniej dorywczej lub na część etatu. Sąd ustalił, że jedna z córek pozwanej choruje na astmę oskrzelową, a druga cierpi na łysienie plackowate, w związku z czym, raz w miesiącu, jeżdżą do Centrum (...), jednakże dzieci nie wymagają hospitalizacji, ani nie chorują obłożnie; w wakacje wyjeżdżają na letnie obozy. W oparciu o powyższe, a także mając na uwadze, że dziewczynki mają ukończone odpowiednio 11 i 10 lat, Sąd Rejonowy uznał, iż brak jest podstaw do przyjęcia jakoby konieczność sprawowania osobistej opieki nad córkami uniemożliwiała pozwanej podjęcie zatrudnienia w jakimkolwiek wymiarze. Wskazał również na obiektywnie istniejącą możliwość pozyskania przez pozwaną, jako matkę samotnie wychowującą dzieci, dodatkowych środków, np. z programu „500 plus”. Sąd Rejonowy powziął przy tym, w oparciu o wygląd pozwanej, wątpliwości co do wiarygodności zeznań pozwanej o jej sytuacji majątkowej – które to wątpliwości, jak wynika z uzasadnienia zaskarżonego wyroku, miały wpływ na rozstrzygnięcie Sądu w przedmiocie orzeczenia o braku uprawnienia do lokalu socjalnego. O kosztach procesu Sąd Rejonowy orzekł zgodnie z art. 98 § 1 k.p.c.

Apelację od tego wyroku wnieśli wszystkie pozwane, zaskarżając ten wyrok w całości i wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania. Pozwane zarzuciły: 1) nieważność postępowania ze względu na pozbawienie M. K. możliwości obrony jej praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.), skutek niezasadnego oddalenia

wniosku tej pozwanej o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, 2. naruszenie przez Sąd Rejonowy art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. poprzez odrzucenie pozwu przeciwko małoletnim pozwany, mimo że, zdaniem pozwanych, rozstrzygnięcie zawarte w wyżej przywołanym postanowieniu o dziale spadku, nie pozbawia powódki uprawnienia do wniesienia pozwu o eksmisję. Nadto pozwana M. K. kwestionowała również prawidłowość decyzji Sądu o braku podstaw do przyznania jej lokalu socjalnego. Powołała przy tym nowe fakty i dowody.

W odpowiedzi na apelację interwenient uboczny – (...) W., wniósł o oddalenie apelacji. Również powódka podczas rozprawy w dniu 26 maja 2017 r. wносиła o jej oddalenie i zasądzenie na jej rzecz kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja była zasadna jedynie w tej części w jakiej odnosiła się do rozstrzygnięcia Sądu Rejonowego o braku uprawnienia pozwanej M. K. do lokalu socjalnego.

W pierwszej kolejności wyjaśnić jednak należy, że w apelacji zawarte jest w istocie również zażalenie na rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego w przedmiocie odrzuceniu pozwu w stosunku do małoletnich pozwanych. Rozstrzygnięcie to jest bowiem postanowieniem, na które – jako kończące postępowanie w sprawie – przysługuje zażalenie, a nie apelacja (art. 394 § 1 k.p.c.). W świetle art. 316 k.p.c. oraz art. 354 k.p.c. orzeczenia wydawane w postępowaniu procesowym podzielono na wyroki i postanowienia, przy czym ta pierwsza forma orzeczeń przewidziana jest dla rozstrzygnięć o istocie sporu, a druga – dla wszystkich innych rozstrzygnięć, zaś w sentencji wyroku zasadniczo można zamieszczać postanowienia tylko w przedmiocie kosztów procesu rygору natychmiastowej wykonalności. Wszelkie inne postanowienia, a więc na przykład w kwestii odrzucenia pozwu, czy np. częściowego umorzenia postępowania, choćby wydane w tej samej dacie co wyrok, powinny przybrać formę odrębnych postanowień. W ostatnich latach w orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje jednak trafne stanowisko, że zachowanie terminu do wniesienia apelacji, w konkretnym wypadku przesądza o terminowym wniesieniu środka odwoławczego na zawarte w wyroku postanowienie o odrzuceniu pozwu (np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2010 r., sygn. II PZ 37/10, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2015 r., sygn. II CZ 21/15). Sąd Okręgowy podziela to stanowisko, w związku z czym, mimo że apelacja wniesiona została po terminie do złożenia zażalenia na postanowienie w przedmiocie odrzuceniu pozwu (termin ten upływał w dniu 16 sierpnia 2016 r., a apelacja wniesiona została w dniu 23 sierpnia 2016 r.), to nie podlegała ona w tej części odrzuceniu, lecz oddaleniu.

Zdaniem Sądu Okręgowego, Sąd Rejonowy zasadnie odrzucił pozew w stosunku do małoletnich pozwanych stwierdzając, że sprawa o roszczenie zawarte w pozwie została już prawomocnie osądzona między powódką, a małoletnimi pozwany, co skutkuje stanem powagi rzeczy osądzonej (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.). W postanowieniu Sądu Rejonowego dla Warszawy – Pragi w Warszawie z dnia 24 października 2014 r. (sygn. I Ns 451/13) orzeczono bowiem o obowiązku wydania przedmiotowego lokalu przez małoletnie pozwane powódce. Skoro Sąd Rejonowy ustalił, że orzeczenie to jest prawomocne, to nie mógł ponownie przystąpić do merytorycznego badania, w istocie tożsamego żądania zawartego w pozwie wszczynającym niniejszą sprawę. Obowiązek wydania lokalu orzeczony w postanowieniu z dnia 2 października 2014 r. zawiera bowiem obowiązek opuszczenia i opróżnienia lokalu wraz ze wszystkimi osobami i rzeczami reprezentującymi prawa małoletnich pozwanych. Na marginesie wyjaśnić należy, że nic nie zmienia w tej kwestii okoliczność, że rozstrzygnięcie o wydaniu przez pozwane tego lokalu zapadło w nieprocesowym postępowaniu o dział spadku, w którym podstawą prawną do orzeczenia w tym przedmiocie jest art. 624 k.p.c. w zw. z art. 688 k.p.c. Również w takim postępowaniu mogą znaleźć zastosowanie przepisy ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego. W postępowaniu tym sąd, orzekając o wydaniu lokalu, ma obowiązek, na podstawie art. 14 ust. 1 tej ustawy, orzec o prawie do lokalu socjalnego, a gmina powinna być wezwana do udziału w postępowaniu w charakterze uczestnika. Przy czym nie dotyczy to sytuacji, gdy żądanie wydania lokalu skierowane jest przeciwko dotychczasowemu współwłaścicielowi (postanowienie SN z dnia 3 czerwca 2011 r., III CSK 330/10 LEX nr 885041), albowiem nie jest on lokatorem w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 1 tej ustawy. Tak też było w niniejszej sprawie. Ani zatem w sprawie o dział spadku po J. N., ani w niniejszym procesie, nie byłoby dopuszczalne orzekanie o prawie małoletnich pozwanych do lokalu socjalnego – jako że nie są one lokatorami w rozumieniu wyżej przywołanej ustawy. Nie było zatem żadnych podstaw do merytorycznego

rozpoznawania żądania eksmisji skierowanego przeciwko małoletnim pozwanym i Sąd Rejonowy zasadnie odrzucił pozew w tej części. Oczywiście bezzasadny jest przy tym zarzut apelacji, iż w tej sytuacji odrzucenie pozwu „eliminuje możliwość wygzekwowania prawa do korzystania z przymiotu własności, przez faktyczne usunięcie z lokalu osób w nim mieszkających, wbrew woli właściciela”. Rozstrzygnięcie zawarte w punkcie 5. postanowienia Sądu Rejonowego dla Warszawy – Pragi w Warszawie z dnia 24 października 2014 r. podlega bowiem wykonaniu w drodze egzekucji sądowej. Nie ma zatem podstaw i potrzeby ponownego uzyskiwania tytułu wykonawczego opiewającego na ten sam obowiązek.

Zarzut nieważności postępowania sformułowany w apelacji również nie zasługiwał na uwzględnienie. Odmowa ustanowienia pełnomocnika procesowego z urzędu nie usprawiedliwia zarzutu nieważności postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony jej praw, gdyż wniosek ten podlega uwzględnieniu, tylko gdy w ocenie sądu udział profesjonalnego pełnomocnika jest potrzebny - art. 117 § 5 k.p.c. (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 2 marca 2005 r., III CK 533/04, LEX nr 197647; z dnia 12 września 2007 r., I CSK 199/07, LEX nr 461625; z dnia 16 kwietnia 2008 r., V CSK 564/07, LEX nr 424339; z dnia 18 kwietnia 2008 r., II CSK 636/07, LEX nr 646332 oraz postanowienia z dnia 15 maja 2007 r., V CSK 37/07, LEX nr 442585 i z dnia 29 kwietnia 2009 r., II CSK 643/08, LEX nr 610216). Tylko w wyjątkowych sytuacjach nieprzyznanie fachowego pełnomocnika z urzędu może być kwalifikowane jako powodujące nieważność postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony jej praw. Dotyczy to jednak tylko tych przypadków, gdy strona swoim zachowaniem wykazuje nieznaną reguł postępowania lub nieporadność, prowadzącą do tego, że przy faktycznym lub prawnym skomplikowaniu sprawy nie jest w stanie wykorzystać prawnych możliwości prawidłowego jej prowadzenia (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2009 r., I UK 195/09, OSNP 2011 nr 13-14, poz. 190 oraz z dnia 12 maja 2010 r., I UK 19/10, LEX nr 603408). Taka sytuacja w niniejszej sprawie nie zachodziła. Pozwana M. K. nie jest osobą nieporadną. Samodzielnie podjęła w niniejszej sprawie obronę swoich praw składając pisma z dnia 30 czerwca 2015 r. i 6 września 2015 r., z których wynika że zrozumiała istotę sprawy i powołała w nich własne twierdzenia i dowody dla ich wykazania. W niniejszej sprawie nie zachodziła przy tym potrzeba rozstrzygania skomplikowanych zagadnień prawnych, czy też prowadzenia obszernego postępowania dowodowego. Pozwana w pismach tych podnosiła także okoliczność nieuzyskania przez jej córki od powódki spłaty orzeczonej w postanowieniu Sądu Rejonowego dla Warszawy – Pragi w Warszawie z dnia 24 października 2014 r. – trafnie zakładając, że powinna mieć ona znaczenie przy podejmowaniu decyzji odnośnie przysługiwania uprawnienia do lokalu socjalnego. Świadczy to o istnieniu po stronie pozwanej M. K. dostatecznego rozeznania co do tego, jakie okoliczności są istotne z punktu widzenia rozstrzygnięcia sprawy, pozwalającego z kolei na postawienie wniosku, że udział fachowego pełnomocnika nie był potrzebny w niniejszej sprawie, aby pozwana mogła bronić swoich praw. Wbrew wywodom apelacji nie świadczą o prawnym skomplikowaniu niniejszej sprawy okoliczności rozliczeń pieniężnych małoletnich pozwanych, powódki i M. P.. Mają one bowiem dla niniejszej sprawy znaczenie jedynie o tyle, o ile wskazują na bezsporny i ustalony przez Sąd Rejonowy, fakt nieotrzymania przez małoletnie pozwane spłaty zasądzonej w wyżej przywołanym postanowieniu działowym. Sąd Rejonowy brał ten fakt pod uwagę jedynie przy ocenie sytuacji majątkowej pozwanej M. K.. Z tych przyczyn postanowienie referendarza sądowego z dnia 10 marca 2016 r. o oddaleniu wniosku pozwanej M. K. o ustanowienie dla niej pełnomocnika z urzędu było prawidłowe i nie doprowadziło do pozbawienia możliwości obrony jej praw w niniejszym procesie.

Apelacja pozwanej M. K. okazała się natomiast zasadna w zakresie w jakim kwestionowała rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego o tym, że nie przysługuje pozwanej prawo do lokalu socjalnego. Trafnie Sąd Rejonowy uznał, co prawda, że nie znajduje w stosunku do pozwanej zastosowania art. 14 ust. 4 ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie kodeksu cywilnego, z uwagi na wyłączenie zawarte w art. 14 ust. 7 tej ustawy. Odmienne stanowisko przedstawione w uzasadnieniu apelacji jest błędne. Pozwana M. K. nie była bowiem uprawniona do używania przedmiotowego lokalu na podstawie stosunku prawnego nawiązanego ze spółdzielnią mieszkaniową, co skutkowałoby – w myśl art. 14 ust. 7 u.o.p.l. – koniecznością stosowania art. 14 ust. 4 tej ustawy. Pozwana miała uprawnienie do zajmowania tego lokalu wynikające ze stosunków prawnorodzinnych łączących ją z jej konkubentem – J. F., a po jego śmierci – z jej córkami, będącymi współwłaścicielkami tego lokalu – do czasu uprawomocnienia się postanowienia o dziale spadku po J. N.. Podstawą prawną do orzeczenia o uprawnieniu do lokalu socjalnego był zatem art. 14 ust. 3 tej ustawy. W świetle nowych okoliczności wynikających z dokumentów złożonych w postępowaniu

apelacyjnym, uznać należało że dotychczasowy sposób korzystania przez pozwaną z lokalu oraz jej szczególna sytuacja materialna i rodzinna, przemawiają jednak za przyznaniem pozwanej lokalu socjalnego. Oprócz trudnej sytuacji materialnej, skutkującej koniecznością korzystania przez pozwaną i jej córki z pomocy ośrodka pomocy społecznej (pismo z dnia 4 sierpnia 2016 r. – k. 85-86), uwzględnić należało również szczególną sytuację rodzinną, w tym osobistą pozwaną. Jak wynika bowiem ze złożonego podczas rozprawy apelacyjnej zaświadczenia lekarskiego (k.141), pozwana od 2009 r. wykazuje zaburzenia depresyjne i poddawana jest, w związku z nimi, leczeniu farmakologicznemu i psychoterapeutycznemu. W świetle trudnych życiowych doświadczeń pozwanej (śmierć partnera J. F. – ojca małoletnich pozwanych oraz matki i dwóch braci pozwanej M. K.), braku stabilizacji życiowej i finansowej oraz trudu i ciężaru odpowiedzialności związanego z samotnym wychowywaniem dwóch córek w wieku szkolnym, występowanie tego rodzaju zaburzeń, jawi się jako wiarygodne. Uwzględniając tę okoliczność, w kontekście pozostałych faktów ustalonych już w postępowaniu przed Sąd Rejonowym, uznać należało, że pozbawienie pozwanej uprawnienia do lokalu socjalnego mogłoby dotkliwie, negatywnie, wpłynąć na jej sytuację osobistą, a także na sytuację rodziny, którą tworzy obecnie wraz ze swoimi córkami. Należało zatem, w ocenie Sądu Okręgowego, orzec że uprawnienie to pozwanej przysługuje i na podstawie art. 14 ust. 6 ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i zmianie kodeksu cywilnego, wstrzymać wykonanie zaskarżonego wyroku w punkcie I do czasu złożenia pozwanej przez (...) W. oferty zawarcia umowy najmu lokalu socjalnego. Dlatego też Sąd Okręgowy zmienił w ten sposób zaskarżony wyrok, orzekając na podstawie art. 386 § 1 k.p.c., a w pozostałym zakresie – z przyczyn już wyżej wskazanych – apelację oddalił na podstawie art. 385 k.p.c.

O kosztach procesu w instancji odwoławczej Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 100 k.p.c. w zw. art. 391 k.p.c., mając na uwadze, iż apelacja uwzględniona została jedynie w części odnoszącej się do orzeczenia o uprawnieniu do otrzymania lokalu socjalnego, zaś koszty poniesione przez powódkę i pozwane były takie same (były to jedynie koszty zastępstwa procesowego).

Mariusz Jabłoński Anna Wrembel- Woźniak Michał Marcysiak